

PŮVODNÍ PRÁCE

NÁRODNÍ IDENTITA
CHORVATSKÝCH ČECHŮ

National identity of Croatian Czechs

Jana Kočí¹, Andrea Preissová Krejčí²¹Katedra antropologie a zdravotní pedagogiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci²Centrum empirických výzkumů, Fakulta veřejných politik, Slezská univerzita v Opavě

Abstract

This study investigates forms of national identity of Croatian Czechs from the perspective of cultural anthropology. The Czech minority in Croatia represents a midstream manifestation of national identity, that does not lead to full assimilation or ethnic conflicts, therefore the purpose of the study is to identify the aspects that helped to maintain this status quo. Using qualitative research, the question is: On what basis are some Croatian citizens identified as Czechs? The national identity of the Croatian Czechs has been found to be based in the Czech language and the historical consciousness of belonging to the Czech nation, but at the same time it is tied to Croatia, where they were born and where lies everything they built during their lives. It is precisely the dual home consciousness and the described transnational identity that are the main prerequisites for the non-conflictual coexistence of the Czech minority in Croatia while avoiding its full assimilation.

Keywords: Czech minority, compatriots, nationality, Croatia

Úvod

Téma identity patří dlouhodobě do centra zájmu společenských i humanitních oborů, a tedy i kulturní a sociální antropologie. Zavedení pojmu identity, jakožto „zastřešujícího pojmu pro různé typy intersubjektivních relací“ (Řezníková, 2014, s. 238), do diskurzu sociálních i kulturních věd umožnilo analytické uchopení plurality sociálních příslušností, a tím usnadnilo studium procesu identifikace. Nadužívání pojmu posléze vedlo k tomu, že začal být mnohými označován za stigmatizující.¹ Jak však uvádí Miroslav Hroch (2009, s. 39), „jeho nosnost a užitečnost byla již dosavadním bádáním ověřena“. A tak dochází spíše k revizi konceptu než k jeho nahrazení alternativními pojmy, a sice přechodem od tradičního primordialistického či těž esencialistického pojetí k soudobé modernistické, respektive konstruktivistické koncepci identity. Identita tak v současnosti není chápána jako stav, ale jako proces. Mezi základní charakteristiky identity patří její dynamičnost, mnohovrstevnatost a hybridita (Moree, 2015). Člověk tak může být nositelem vícera identit, které se navíc v průběhu života vyvíjejí a kontextově proměňují v závislosti na sociálních interakcích (Eriksen, 2007, s. 68). Tento koncept je vlastní také úvahám o identitě,

o nichž pojednáváme v naší studii. Pozornost je přitom zaměřena na identitu národní jako jednu z kolektivních sociálních identit, jejíž veřejné projevy se jeví v největším rozporu se současným světem, zejména s globalizací rozpouštějící ji do nadnárodních příslušností, kdy může být národní identita považována za přežitek či zdroj konfliktu. Badatelé se tak obvykle soustřeďují na „dva extrémy: buď etnické konflikty a politický separatismus na straně jedné, či plnou asimilaci a zánik etnik na straně druhé“ (Šatava, 2009, s. 24). V důsledku toho je opomíjen střední proud současných projevů národní identity koexistujících s projevy jiných národních identit na jednom území v harmonickém vztahu. Za příkladný model nekonfliktního soužití národnostní menšiny s majoritní společností považujeme českou menšinu v Chorvatsku, která není případem ani jednoho z uvedených krajních řešení. Přítomnost Čechů na území dnešního Chorvatska je doložena od konce 18. století, kdy do oblasti Slavonie, do tehdejší Vojenské hranice, tj. do prostoru „setkávání civilizací (křesťanství a islám), evropských a regionálních mocenských zájmů, tradičních stavovských i budoucích státních politickomocenských interesů“ (Barteček, 2017, s. 13), začali přicházet první čeští kolonisté. Jedinečné postavení české menšiny v Chorvatsku je založeno mj. na agrárním charakteru kolonizace, a tedy na propojení osadníků s půdou pevným poutem. Současně dodejme, že se jednalo o vnitřní migraci, protože probíhala v rámci území tehdejší habsburské monarchie. Tím vznikl předpoklad, že potomci migrantů přijmou dvě (a více) národních identit. Jakých podob nabývá národní identita chorvatských Čechů dnes, více než dvě staletí od příchodu prvních českých kolonistů do oblasti Slavonie?

Cíl

Cílem naší studie je analyzovat současné projevy národní identity chorvatských Čechů, kteří v oblasti Slavonie žijí často osmou, devátou ba i desátou generaci, a identifikovat aspekty, které přispívají k udržování statu quo, tedy nekonfliktní a současně neasimilační situace.

Metodika

Studie čerpá z výsledků vlastního výzkumného šetření, uskutečněného kvalitativními metodami v letech 2016–2018 v Chorvatsku, konkrétně v Daruvaru, kulturním i administrativním centru české menšiny v Chorvatsku, a jeho okolí.² Základní technikou sběru dat byly hloubkové rozhovory s více než třiceti příslušníky krajské komunity, kteří byli pro výzkumný záměr získáváni metodou sněhové koule (tzv. referenční výběr). Věkové ani genderové hledisko nehrálo při výběru respondentů (narátorů³) roli. Ve snaze o co nejvolnější charakter rozhovoru, při němž by respondent mohl odpovídat volně dle svého uvážení, jsme interview zahajovali úvodní otázkou: *Co pro Vás znamená být Čechem v Chorvatsku?* a následně jsme měli připraven tematický návod (tzv. interview s návodem, srov. Kreisslová, 2013, s. 59), který nám umožnil udržet rozhovor v linii našeho tématu. Návod pro interview byl tvořen následujícími tematickými okruhy: 1. rodinná historie, 2. česká identita na veřejnosti, 3. česká identita v soukromí, 4. budoucnost české

¹ O nepotřebnosti pojmu identita pojednává ve své studii např. Martin Paleček (2008).

² Na realizaci rozhovorů se podílel tým výzkumníků ve složení Jana Kočí, Václav Kočí, Andrea Preissová Krejčí a Jasna Skotáková. Závěry první etapy výzkumu v roce 2016 byly publikovány v kolektivní monografii *Po českých stopách na Daruvarsku* (Barteček et al., 2017).

³ Narátory jsme pro potřeby analýzy a interpretace výzkumu očíslovali a přidělili jim kód v podobě N1–N30.

menšiny v Chorvatsku. Otázky byly formulovány jako otevřené a kladeny v různém pořadí s ohledem na průběh a charakter každého rozhovoru. Narátoři jimi byli povzbuzováni v dalším vyprávění pouze pokud se k danému tématu sami nevyjádřili, případně nevěděli, jak dále pokračovat. Na druhou stranu jim nebylo bráněno vyprávět také o tématech, která původně nebyla zahrnuta. Ze strany výzkumníků pak nebylo vyloučeno kladení doplňujících otázek. Rozhovory v průměru trvaly jednu hodinu. Zjištěná data jsme průběžně konfrontovali s dostupnými prameny a literaturou, které jsme na Daruvarsku těžili z archivů Svazu Čechů a Novinově vydavatelské instituce Jednoty. Audiozáznamy rozhovorů byly přepsány do textové podoby a takto následně tradiční metodou (papír-tužka) zpracovány pomocí otevřeného kódování. Při opakovaném čtení jsme jednotlivým částem rozhovorů přidělovali kódy, které jsme procesem kategorizace následně sloučili do přijatelného počtu kategorií. S tématem naší studie (zachování české národní identity v Chorvatsku) souvisely následující kategorie: 1. mateřský jazyk, 2. spolkový a kulturní život, 3. školy, 4. kolektivní paměť. Tyto se staly podkladem pro níže prezentované výsledky, které vzhledem k charakteru kvalitativního výzkumu uvádíme společně s diskuzí v jedné subkapitole.

Výsledky a diskuze

V Chorvatsku dle statistických údajů plynoucích z posledního sčítání lidu v roce 2011 žije téměř deset tisíc obyvatel hlásících se k české národnosti. Přestože toto číslo postupně klesá (od roku 1971 zhruba o polovinu), jedná se stále o dosti významný počet (Državni zavod za statistiku, 2013). Na jakém základě se někteří obyvatelé dnešního Chorvatska identifikují jako Češi? V zásadě můžeme rozlišit dva základní, vzájemně se doplňující přístupy, z nichž naši narátoři odvozují svou českou identitu. První vychází z rodinného původu, tedy z historického vědomí příslušnosti k českému národu: „*Já pocházím z ryze české rodiny, máme zmapovanou celou historii rodiny z obou větví*“ (N18); „*Já jsem Češka a jsem na to velice hrdá. Jsem Češka i proto, že maminka i tatínek byli Češi. Pocházím tedy z pravé, ryze české rodiny*“ (N5); „*Mí předkové z naší rodiny doposud byli Češi*“ (N4). Druhý přístup je založen na češtině jako mateřském jazyce: „*V rodině se mluvilo česky, a mluvíme i dneska česky*“ (N3); „*Pro mě je čeština tím mateřským jazykem a je pro mě hodnotou*“ (N18). Na vyjádření jedné z krajanek je pak vidět vzájemná propojenost obou aspektů: „*Já jsem Češka, rodiče byli Češi, vždycky jsme mluvili česky*“ (N12). Právě jazyk je mnohými autory považován za hlavní identitotvorný prvek národní příslušnosti. Leoš Šatava (2009, s. 37) uvádí, že jazyk jakožto součást kulturního kapitálu člověka je především v evropském kontextu hlavním znakem etnicity. Oficiální statistiky ovšem ukazují, že zdaleka ne všichni, kteří se označili za příslušníky české národnosti, považují češtinu za svůj mateřský jazyk. Český mateřský jazyk uvedlo jen šest tisíc obyvatel Chorvatska (Državni zavod za statistiku, 2013). V čem spočívá tento nepoměr?

Důležitou roli v životě chorvatských Čechů hraje bilingvismus, který je imanentní součástí jejich identity: „*My to tedy vlastně bereme normálně. Jestli někdo začne mluvit chorvatsky, mluvíme chorvatsky, jestli česky, začneme mluvit česky. My se automaticky přizpůsobíme, přepínáme se z jazyka na jazyk*“ (N5). Ve vazbě na jazyk tak často zjišťujeme přítomnost nejen dvojí identity krajanů, přičemž není upřednostňována jedna či druhá, ale jsou považovány za zcela rovnocenné, ale i dvou mateřských jazyků: „*Já se cítím Češkou i Chorvatkou, protože pro mne jsou mateřským jazykem i čeština i chorvatština*“ (N7). Právě tento hybridní charakter identity (srov. Moree, 2015) naráží na nedostatků sčítacích formulářů. Obyvatelé Chorvatska se totiž v rámci nich museli rozhodnout jen pro jednu národnost a jeden mateřský jazyk, zatímco např. v České republice již byla v souladu s kulturně-antropologickými poznatky zavedena možnost

uvést jak dvě národnosti, tak dva mateřské jazyky. Tato situace je však mezi krajané poměrně nová, objevivší se v důsledku častějších „smíšených“ manželství. Na zachování české identity měly dlouhou dobu vliv endogamní sňatky (a mnozí krajané i dnes nacházejí partnery často mezi Čechy, neboť se s nimi přirozeně setkávají v zájmových skupinách), tudíž bylo obvyklé, že za mateřský jazyk byla dříve považována pouze čeština: „*Jako dítě jsem chorvatsky vůbec neuměla, chorvatsky jsem se začala učit teprve v první třídě*“ (N5). Česky se hovořilo nejen v rodině, ale i ve veřejném prostoru: „*Vlastně my jsme nemluvili jinak, než co mluvíli ostatní. Celá vesnice mluvila česky. I lidé, kteří tu bydleli a neměli české kořeny – Chorvatí, Maďaři, tak oni se taky naučili tu češtinu. Po válce se sem přistěhovali Chorvatí z Bosny a jejich děti nemohly jít do žádné jiné školy než do české. Znamená, že od první do čtvrté třídy se učily jenom česky. Tak ty děti se naučily česky a vypravovaly a kamarádily se s Čechama, a tak se naučily češtinu. Český jazyk byl všude ve vesnici, pošta, pekárna, obchod, u doktora. To pro nás nebylo nic neobyčejného*“ (N4). Rostoucí počet manželství mezi příslušníky různých národů automaticky znamenal v lepším případě užívání více jazyků v rodině, v horším případě plně podřízení komunikace v rodině monolingvnímu členu rodiny. „V odborné literatuře jsou smíšená manželství někdy dokonce uváděna za příklad účinné, a přitom nejméně agresivní podoby asimilace menšinové skupiny“ (Stranjik, 2017, s. 110). Na Daruvarsku se tak můžeme setkat s celou řadou jazykových modelů rodiny: „*My jsme od začátku s dětma hovořili česky, manželka se mnou spíš chorvatsky, ona se se mnou stydí mluvit tu češtinu, ale když do Čech jedeme, ona mluví perfektně česky, je deklarovaná Češka*“ (N16); „*Moje manželka je Maďarka. Ona mluví chorvatsky, já na děti právě česky a dcery se mnou česky a s ní chorvatsky*“ (N4); „*Táta byl Maďar a nechtěl mluvit česky, my jsme na něj mluvili česky a on odpovídal chorvatsky, i když uměl česky*“ (N1b); „*Já mám dva syny a můj manžel je Chorvat. A když děti začaly mluvit, tak se mnou nechtěly mluvit česky. Já jsem na ně dělala nátlak, ale tím ještě více nechtěly mluvit. Tak jsem pochopila, že chorvatštinu berou jako náš rodný jazyk, když jím mluvím já i manžel*“ (N12).

Vzhledem k tomu, že rodiny dnes již nemohou plnit výhradní funkci přenosu českého jazyka na další generace, přechází tato zodpovědnost z podstatné části na české školy, které mají v Chorvatsku dlouhou tradici. První české školy zde začaly vznikat ve dvacátých letech 20. století a od počátku byly chápány jako instituce, které mají zpomalit asimilaci menšiny (Matušek, 1994, s. 107; Archiv Svazu Čechů, VII/14, sv. 50). To se dlouhodobě daří zejména na školách, kde probíhá veškerá výuka v českém jazyce, ale i zde se často jako jazyk komunikace mezi spolužáky prosazuje chorvatština: „*My jsme česká škola, ale jsme v Chorvatsku, takže se naše děti baví i česky, i chorvatsky, tomu se neubráníme. My se můžeme snažit co nejdéle uchovat češtinu. Ale že se děti pak ve vteřince přesunou do chorvatštiny třeba na chodbě nebo doma, na někoho se otočí, řeknou větu česky, potom zase na jiného mluví chorvatsky, to jsou věci, na které my o přestávkách na chodbě nemůžeme působit*“ (N7). Podobnou zkušenost uvádí další narátoři: „*Děti se mezi sebou baví chorvatsky, na ulici, ve škole, mobilem...*“ (N16); „*Děti dotancují v českém kroji a začínou se bavit chorvatsky*“ (N22). Národní identity dětí navštěvujících českou mateřskou a základní školu odpovídají celospolečenské situaci. Nejedná se tak pouze o děti z českých rodin, ale také ze smíšených rodin, z rodin, kde existuje vzdálenější vazba na české kořeny, či dokonce z rodin chorvatských, kde se česky nikdy nemluvílo: „*Je takový trend, že se chorvatské děti chtějí zapisovat do české školky*“ (N12). A tak pokud se v kolektivu nachází dítě, které neumí dobře česky, hovoří také ostatní děti chorvatsky, aby jej nevyčleňovali z komunikace. Přestože mnozí krajané považují tento trend za znak úpadku českého školství co do úrovně znalosti českého jazyka: „*O přestávkách zní ve škole hlavně chorvatština*“ (N20), jiní v tom naopak vidí

potenciál, jak českou identitu v Chorvatsku zachovat navzdory asimilaci: „Snažíme se to udržet. Kdyby škola nebyla, už by se to dávno ztratilo, co se týká té asimilace. A když se nám zapisují i chorvatské i srbské děti, to znamená, že se to neztratí, že se to udrží“ (N30). Vždyť pozitivní zkušenost ve smyslu bohemizace chorvatského prostoru chorvatští Češi už mají: „Všichni uměli česky u nás v Dežanovci, i který byli Češi, i který nebyli. To se tam ten dolní konec, to bylo hlavně Čechů, věci tam uměli. Až z Bosny nějaká přišla, ta naše kamarádka, naučila se vedle nás česky a četla české noviny jako i my“ (N11); „V Dolanech i Srbové rozuměli a mluvili česky. Ještě do domovinské války. Pak se to trochu změnilo, ale pořád rozumějí česky“ (N21); „Jsu tu Chorvatí, kteří nemají žádné kořeny český, ale mluví česky, protože se kamarádíme mezi sebou“ (N4b).

Přestože je jazyk mnohými krajany chápán za symbol české existence v Chorvatsku, různé příklady ukazují, že stejně jako nelze národní identitu bagatelizovat do představy totožnosti vázané na stát, v němž se člověk narodil, nemůžeme podobné závěry činit ani o jazyku, který příslušník národní identity upřednostňuje (Eriksen, 2007; Hroch, 2009; Szaló, 2007; Šatava, 2009). „Já jsem vždycky považovala češtinu jako první věc v identitě. Jako první a nejzákladnější znamení identity. My teď máme hodně lidí v těch besedách, kteří česky nemluví, ale se k české národnosti hlásí. A hlásí se k ní i velmi upřímně, prostě se považují za Čechy, i když česky nemluví. A pořád zdůrazňují, že čeština tak důležitá není“ (N8). Zmizela by česká identita z Chorvatska, pokud by zde přestalo znít české slovo? Nebo pro krajany „jazyk už nebude jedním ze stěžejních pilířů jejich etnické identity a s češtvím se budou identifikovat na základě jiných hodnot?“ (Stranjik, 2017, s. 115). Mezi významnější faktory pro identifikaci krajanů by v budoucnu možná mohly patřit tradice, folklor či spolkový život v českých besedách, podobně jako u Čechů v Americe (Jaklová, 2014).

Uvedli jsme, že kromě českého jazyka spojovali naši narátoři svou národní identitu také s historickým vědomím příslušnosti k českému národu. „Historické vědomí a o něj se opírající kolektivní paměť národní pospolitosti patřilo v celé Evropě k oporám identifikace s národem a tedy i národotvorného procesu“ (Hroch, 2009, s. 199). Zcela zásadní vlastností je vazba národní identity na emocionální prožívání (Šubrt, Pfeiferová, 2010, s. 20; Hroch, 2009, s. 233). „Hluboce pociťovaná národní/etnická identifikace se [...] může stát zdrojem jak osobní radosti, tak i společenského obohacení“ (Šatava, 2009, s. 30). Česká menšina v Chorvatsku je považována za jednu z nejlépe organizovaných krajanských komunit v zahraničí. Působí zde dvaatřicet českých besed⁴ zastřešujících rozmanité kulturně-umělecké spolky (taneční, pěvecké, dechové, divadelní aj.). Právě propojení české identity s kulturním životem menšiny je považováno za další pilíř české národní identity v Chorvatsku, neboť citová stránka identity se nejlépe rozvíjí prostřednictvím prožitku. I proto je zde patrné úzké sepjetí učitelů na českých školách se zbytkem menšinového, kulturně-společenského, života: „Součástí naší práce je vstřípit dětem nějaké hodnoty a tradici, aby si vážily svého původu, takže je důležité jít jim v tom příkladem a ukázat, že je to stejně důležité i pro nás“ (N29); „Učitel na české škole v Chorvatsku je na rozdíl od učitelů, kteří pracují jen na chorvatských školách, výjimečný tím, že se pokouší přenést mateřský jazyk předků na budoucí generace a vstřípit jim lásku k tomuto jazyku i k zemi, odkud tito předkové přišli“ (N26); „Děti jsou hodně ze smíšených rodin, takže je logické, že děti mluví i chorvatsky. Je třeba dbát na to, aby v české škole zažívaly češtinu, nejen gramatiku, ale v běžné mluvě, vybudovat lásku k češtině, aby k ní pak vedly i své děti“ (N7); „Na jedné straně tu máme rodiče, kteří svým dětem vstřípují český jazyk od malička, na druhé straně

tu jsou děti z chorvatských rodin, které nemají k české kultuře natož k jazyku žádný vztah. Musíme dát dítěti tolik, kolik potřebuje, ne ho k něčemu nutit“ (N20). Je patrné, že láska k české kultuře a k vlasti předků, hraje ve vnímání národní identity krajany zásadní roli. Specifikem chorvatských Čechů je však také souběžná příslušnost k Chorvatsku, která pramení z původního agrárního charakteru migrace, a tedy sepjetí s půdou. „Jsem doma tady v Chorvatsku i tam v Čechách. Kdykoliv jedu sem nebo tam, vždycky se vracím. A přestože odjíždím smutná, vracím se s radostí. To je citové bohatství, které je vlastní jen nám, které kořeny váží ke dvěma zemím [...]. Jsem silně vázaná na oba své domovy, ačkoliv jen tady můžu žít, protože tady mám zázemí – rodinu, dům, zaměstnání, výsledky své práce i jméno a všechno, co jsem vytvořila sama a mí blízcí“ (Stráníková, 2011, s. 71). Silný emocionální prožitek ve vztahu k české zemi založený na historickém vědomí národní příslušnosti je patrný ve vzpomínkách na první návštěvu České (Československé) republiky: „Byla jsem v Česku poprvé v páté třídě. Pamatuji si, když jsem poprvé byla, jeli jsme celý den vlakem, a když jsem vycházela, tak mi slzy tekly, bylo to velmi dojemné pro mě, protože jsme se ve škole učili o té České republice. Učili jsme se o české historii a tak. Právě si pamatuju, když ten vlak přešel českou hranici, že to bylo pro mě velmi emotivní“ (N12); „A já jsem na hranicích, kde byli všude vojáci s puškama, z toho vlaku vylezla. Mne tehdy málem sebrali, protože já jsem jim říkala: já si tady musím na tu půdu slápnout. Já prostě musím jít dolů. Tak mě vysadili zpátky. A to byl teda první takový zážitek můj z cesty do Čech v roce 1969“ (N8). Označení České republiky za druhý domov se ve výpovědích narátorů objevovalo velmi často: „Česká republika je pro mne druhým domovem, kde když přijedu, tak se cítím jako doma, cestou jen čekám, jak přejedu hranice, tak to cítím už takovou atmosféru...“ (N16).

Hovoříme o fenoménu dvou domovů, jež jsou vůči sobě v rovnocenném postavení. Přestože se má za to, že transnacionalismus se týká pouze první generace migrantů, Csaba Szaló (2007, s. 114) upozorňuje na „možnost souběžnosti dvou či více domovů a dvou či více národních identit“. Specifikem transnacionální identity chorvatských Čechů je pak to, že za svůj domov považují jak Chorvatsko, kde se většina z nich již narodila, tak Česko, s nímž je pojí „pouhé“ historické vědomí příslušnosti k zemi předků. Tento druhý domov je tedy vázan na vědění a vztahy, nikoli na geografický prostor (srov. Staneva, 2015, s. 146). „Náš domov, naše rodina. To je naše... nevím vám to ani vyslovit. Česko je pro nás náš domov. Já nevím, já nejsem pravý Čech, protože jsem „haťák“. Ale mě je Česko všechno, co já vím. Mám ráda to, neumím mluvit pěkně česky. Zmíchaně mluvím, všelijak. Jak jsme tam byli o prázdninách, tak jsme byli v jedné hospůdce, nechali nás tam s manželem. A byly tam dvě paničky starší a oni povídají, že vypadáme jako nějakí cizinci. Já povídám, no, jsme. Ale všechno vám rozumíme, ale jsme haťáci, jsem taky Češi“ (N6). Na této výpovědi je možno ilustrovat kontextovou podmíněnost identity. Zatímco v Chorvatsku se krajané identifikují s českou národností, je jim tato v České republice mnohdy upírána a naopak. Což ilustruje i zkušenost další narátorky: „Když jsem přijela do Česka, tak všichni že jsem Chorvatka, a mi to vadilo, protože celý život mi říkali, že jsem Češka. Vysvětlovala jsem jim to, ale stejně mě brali spíš jako Chorvatku než jako Češku. A teď, když už tam jsem delší dobu, tak vždycky řeknu, že jsem chorvatská Češka. Nestane se ze mě Češka. Po nějaké době mi chybí ta chorvatská kultura, tak jdu na youtube a poslouchám chorvatské písničky“ (N17). Nejen na těchto uvedených výpovědích je evidentní, že identita má nekonečně proměnlivý, nestálý a tékavý charakter (Eriksen, 2007, s. 137). Existence české menšiny v Chorvatsku potvrzuje, že česká národní identita za hranicemi českého státu je globalizaci navzdory nejen reálná, ale dokonce udržitelná již po více než dvě stiletí, byť může nabývat rozmanitých podob.

4 Počet besed se stále zvyšuje. Na konci roku 2018 nejnověji vznikla Česká beseda Viroviticko-podravského kraje (Dujmenovićová, 2018, s. 7).

Závěr

Na Daruvarsku dnes stěží najdeme člověka, jenž ve svém rodokmenu nemá české předky, a pokud ano, tak by jistě alespoň rozuměl českému jazyku. Česká menšina v Chorvatsku zde udržuje český jazyk a kulturu již po více než dvě staletí, a nejen že nepodlehla asimilaci, ale dokonce si chorvatský prostor do značné míry bohemizovala. Projevování národní identity chorvatských Čechů však nebudí a nebudilo etnické konflikty, neboť Jugoslávii, potažmo Chorvatsko, přijali za svůj domov. To samozřejmě neznamená, že se museli vzdát vztahu k vlasti svých předků. Naopak emocionální vazba na Českou republiku je základem pro vytvoření plnohodnotného druhého domova, k němuž chorvatští Češi Inou. Koncept transnacionální identity tak dostává nový rozměr, v němž je jedna z národních identit založena na „pouhém“ historickém vědomí této příslušnosti, aniž by daný člověk musel v druhém domově někdy v životě být. Češi v Chorvatsku představují modelový příklad dvojí identity, často doprovázené také příklonem k dvěma mateřským jazykům. Jsou typickým případem liberálního konceptu národní identity („nejen – ale i“), který každému člověku dává možnost patřit k více skupinám současně (Šatava, 2009, s. 18–19). V článku jsme se zabývali podobami národní identity chorvatských Čechů, fenoménem, který je mnohdy bagatelizován do představy národní totožnosti vázané na stát, v němž se člověk narodil. Závěry naší studie však odkrývají poznání, že ztotožnění se s českou identitou vězí v mnohem hlubším prožitku než ve vazbě na českou zemi.

Poděkování

Tato studie vznikla v rámci projektu IGA_PdF_2018_027 „České školy v Chorvatsku a jejich význam pro zachování české národní identity“ účelově podpořeném grantovým fondem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR na specifický vysokoškolský výzkum.

Souhrn

Studie se zabývá podobami národní identity chorvatských Čechů z pohledu kulturní antropologie. Česká menšina v Chorvatsku představuje střední proud projevů národní identity neústící ani v plnou asimilaci, ani v etnické konflikty, proto bylo za cíl studie stanoveno identifikování aspektů napomáhajících tento status quo zachovat. Pomocí kvalitativního výzkumu je hledána odpověď na otázku: Na jakém základě se někteří obyvatelé Chorvatska identifikují jako Češi? Bylo zjištěno, že národní identita chorvatských Čechů se opírá o český jazyk a o historické vědomí příslušnosti k českému národu, ale současně je vázána na Chorvatsko, v němž se narodili a kde se nachází vše, co během svého života vybudovali. Právě vědomí dvojího domova a popsána transnacionální identita jsou hlavními předpoklady pro nekonfliktní koexistenci české menšiny v Chorvatsku, aniž by byla nutná její úplná asimilace.

Klíčová slova: Česká menšina, národnost, krajané, Chorvatsko

Literatura a prameny

- Archiv Svazu Čechů, fond Pozůstalost Josefa Matuška, kart. VII/14 (sv. 48–52), sv. 50 Školy, Učitelé, Studenti.
- Barteček, I., Kočí, J., Kočí, V., Preissová Krejčí, A., Skotáková, J. & Stranjik, H. (2017). *Po českých stopách na Daruvarsku*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Barteček, I. (2017). Češi v cizině na příkladu Čechů na Daruvarsku. In I. Barteček (Ed.), *Po českých stopách na Daruvarsku* (pp. 5–24). Olomouc: Univerzita Palackého.
- Državni zavod za statistiku. (2013). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku*. Retrieved from https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf

- Dujmenovićová, L. (2018). Zrodila se nová česká beseda. *Jednota*, 73(50), 7.
- Eriksen, T. H. (2007). *Antropologie multikulturních společností*. Praha: Triton.
- Hroch, M. (2009). *Národy nejsou dílem náhody*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Jaklová, A. (2014). *Proměny etnické a kulturní identity českých přistěhovalců ve Spojených státech amerických. Interpretace analýz čechoamerického periodického tisku 19. a 20. století*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.
- Kreisslová, S. (2013). *Konstrukce etnické identity a kolektivní paměti v biografických vyprávěních českých Němců*. Praha: Univerzita Karlova.
- Matušek, J. (1994). *Češi v Chorvatsku*. Daruvar: Jednota.
- Moree, D. (2015). *Základy interkulturního soužití*. Praha: Portál.
- Paleček, M. (2008). Identita – podivný pojem. *Antropowebzín*, 2018(1), 62–71.
- Řezníková, L. (2014). Identita/alterita. In L. Storchová (Ed.), *Koncepty a dějiny* (pp. 96–101). Praha: Scriptorium.
- Staneva, B. (2015). Země cizí – země má: sebereflexe bulharských imigrantů v Praze. In D. Bittnerová & M. Moravcová (Eds.), *Etnické komunity – Balkánské cesty, díl II*. Praha: Univerzita Karlova.
- Stráníková, L. (2011). Čeština má vezdejší, mé rodinné stříbro. In V. Daňková (Ed.), *Moje české kořeny* (pp. 69–71). Daruvar: Jednota.
- Stranjik, H. (2017). Jazyk jako jeden ze základních pilířů identity. In I. Barteček (Ed.), *Po českých stopách na Daruvarsku* (pp. 101–115). Olomouc: Univerzita Palackého.
- Szaló, C. (2007). *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a věděni o nich*. Brno: CDK.
- Šatava, L. (2009). *Jazyk a identita etnických menšin* (2nd ed.). Praha: Sociologické nakladatelství.
- Šubrt, J., & Pfeiferová, Š. (2010). Kolektivní paměť jako předmět historicko-sociologického bádání. *Historická sociologie*, 2(1), 9–29.

Kočí, J., & Preissová Krejčí, A. (2019). Národní identita chorvatských Čechů. *Česká antropologie*, 69 (1–2), 11–14.